

MOZOG NAGY IMRE

Jár a baka, jár (15.)

Részlet a *Fújnak a fák, Ides* című önéletírásból

2014-ben, az első világháború kitörésének századik évfordulója táján folytatásban közöltünk részleteket egy nagyváradi postamester frontélményeket megörökítő, torzóban maradt emlékiratából. Újabb sorozatunkat a hadikórházak világából, majd a halálos fejszét csodával határos módon túlélő fiatalember háború utáni emlékeiből válogattuk. Érmellék, azon belül Albis szülötte 1892. október 8-án látta meg a napvilágot, egy föld nélküli zsellércsalád sokadik gyermekeként. Félbemaradt önéletírása gyermek- és ifjúkorát, az első világháború előtti „boldog”(?) békeidőket, frontélményeit, kései tanulmányait és Trianon után váradi polgárként megélt éveit tartalmazza, 1924-ig bezárólag. A két világháború között nagyváradi, erdélyi lapokban olykor cikkeket, verseket közlő, vitathatatlan íráskészséggel, humorral, végzettségénél magasabb műveltséggel rendelkező tollforgató hagyatéka hiteles dokumentum és lebilincselő olvasmány.

Sz. A.

Tömegáradat lepte el a pályaudvarokat, vonat pedig oly kevés indult, ha egyáltalán indult, hogy két teljes napot és éjszakát hanyódtam, étlen-szomjan, csak nagy nehezen szundítgatva, kézicsomagjaimra hajtván a fejemet a váróterem, a jegyvételi csarnok vagy a Nyugati pályaudvar érkezési oldalán, a Váci út felőli udvarrész valamelyik sarkában. Ezek a forradalmi éjszakák, nappali lézengések, vonatra várakozások, lökdösődések örökre feledhetetlenek maradnak számomra. Mindazzal együtt persze, amit a forradalom utcai megnyilvánulásai-ból láttunk: a felvirágozott gépkocsikat, őszirózsával díszített fegyvereket, a Habsburg-ház közeli bukását, de legfőképp a békét éltető, százezres tömeg lelkes hullámozását.

A frontokról özönlött haza a hadsereg, összekeveredtek a csapatok, az egységek. Az egyiknél fegyver csövében őszirózsa, másikon semmi, valahol elhagyta, vagy eldobta, vala-

kinek odaadta. A széteső Monarchia minden nyelvén ordítózó, lelkesedő, némelykor egymással összekapó, összeverekedő katonák. Egyeseken már zubbony sem volt, másokon bakancs helyett kötözött kapca; szedett-vedett tömegként hullámozott a nép. Ha valamelyik irányba indítani szándékozott a pályaudvari parancsnokság civileket vagy hazatérőket szállító katonavonatot, ötször annyian rohanták meg, mint amennyien elférhettek bennük és a vagonok tetején. Aztán a vonat vagy elindult pár óra múlva, vagy ki kellett szállni belőle, mert mégse indult. Az állomás forradalmi vezetősége hitegette az intézkedést követelő népet: rögtön összeáll egy szerelvény ebbe vagy abba az irányba, mire odaözönlött a nép a vágány mellé, nem lett belőle semmi. A két nap alatt, míg kilátástalan helyzetben ott kódrogtam, alig ment el három szerelvény. Egyik Kassa, másik Bécs, harmadik Horvátország felé, hogy aztán a Piavétől hazaözönlőket, akik ott rekedtek, segítse hazahozni. Ennyi céltalanul kóborgó katonát életemben nem láttam: minden járművön, útvonalon, üzletben, felvonuló tüntetőcsapatban, kapuk alatt csomagjaikon terpeszkedve, az áruházakat,

apró boltocskákat megrohanva, majd fosztogatva, akárhová néztem: csapattestüktől, kaszárnyáikból, egységeiktől meglépett, összevissza mászkáló, hangoskodó, hözöngőn hősködő vagy csöndesen várakozó katonák, katonák, katonák...

Közben itt-ott kapható, sőt ingyen osztogatott újságokból megtudtam, hogy az őszirózsás forradalom első napján katonák megölték Tisza Istvánt, „a háborús miniszterelnököt. A halottak virágai, a fehér krizantémok most nem a temetőbe, a sírokra, hanem az élők gomblyukaiba, fegyvereinek csövébe, ágyúinak díszítésére vándoroltak, nemzeti szín és vörös zászlókkal. Az újjászületés, az új élet fehér virágaiként fehérlettek ott – gondoltam magamban. Vagy a bukott és széteső Monarchia, vele együtt a magyar nemzet sírját borítják be rövidesen?

Még akkor tele voltunk megalapozatlan reményekkel. Nem ismertük, mi főtt ki már addig, és mi fő most az antant és a bennünket falatozó nemzetiségeink fazekában. Már napok óta a Marseillaise-t énekelték a kávéházakban, mint hallottam utóbb, Váradon is. A román csapatok kezdtek föltámadni poraikból, bevonultak Dobrudzsába, vagyis felmondták a bukaresti békét. Itthon sorozatosan csatlakoztak a különféle szervezetek, pártok, egyesületek a Magyar Nemzeti Tanácshoz, holott a király – amíg betöltötte egyáltalán a tisztségét – Tisza meggyilkolása után Hadik grófot nevezte ki új miniszterelnökké. De Budapesten is kitört a forradalom. A Keleti pályaudvaron a frontra indított 32. gyalogezred menetszázada „elakadt”, megtagadta, hogy a frontra küldjék. A forradalmi nép szétkergeti őket, a mozdonyt leszerelik, a katonai őrséget a pályaudvari parancsnokságról elzavarják, az állomás ablakait bezúzzák, a német zászlót letépdésik. A hadsereg csatlakozik a forradalomhoz. A király végül kinevezi Károlyi Mihályt miniszterelnökké, de már nem kell a Habsburg-ház és a Monarchia senkinek: ő már így is, úgy is köztársasági kormányfő.

Végre összeállt egy hosszú szerelvény, hogy Erdély felé szállítsa el azokat, akik arra tartanak. Óriási fizikai erőfeszítéssel sikerült fölcihelődnöm a mindent eltipró tömegben, de így is november negyedikén hajnalig tartott, mire Váradra értünk. Félnapos álldogálások, különféle állomásokon megrohanta az utasnép az ételosztó helyeket, kapta-falta, amit

sikerült kapnia, itta a vizet, fosztogatta az ott veszteglő szerelvényeket. A karszalagos ún. nemzetőrségnek nem volt semmi tekintélye. Mindenki jogot érzett a „forradalmi” cselekvésre, hol ez a hangoskodó tiszt, hol amaz a tiszthelyettes ragadta magához legalábbis az egy-egy kupé fölötti parancsnoklás jogát, de a fegyelem megtartásának kötelességét senki se vállalta. Zúrzavarban, anarchikus rémségek közepette, a levegőbe lövöldözve, bomlasztó lelki hatást kiváltva döcögött előre a szerelvény. Mind-egy, mentem ezzel a vonattal, mert időközben csak egyetlenegy indult a kétnapi várakozás közben arrafelé, de nem értem fel. Lehet, hogy egykét másik szerelvény indulását megátaludtam valamelyik várótermi sarokban.

Nénémrel és Piroskával úgy beszél-tük meg előzőleg, hogy én október utolsó napján Váradra érkezem, és november 4-én, a másnapi Imre-nap név estéjén megtartjuk Érolasziban az eljegyzésünket. Erdélyben már működött a Magyar Nemzeti Tanács Erdélyi Bizottsága, Apáthy István kolozsvári rektor vezetésével. Váradon is teljes forradalmi átalakulást találtam. Senki nem volt a helyén! Elvergődtem a főposta épületéig, az Úri utcába, ott egy Liskay nevű titkárnál jelentkeztem, elmagyarázva késedelmem okát. Ebben ő nem talált kételkednivalót, ismerte a helyzetet, amely országos méretűvé vált ezekben a napokban. A postán Soós Jenő lett a főnököm. Mikor nála is bemutakoztam, Berger főtiszthez küldött, a főnöki iroda vezetőjéhez. Tőle rö-

tön pár napi szabadságot kértem, hogy az eljegyzést meg-
tarthassuk. Adott is négy napot. Mielőtt elutaztam volna
Érolaszi, illetve Székelyhíd felé – a mellékszárnyakon itt
rendesebben jártak a vonatok –, új szállás után néztem.
Valamelyik kollégám ajánlatára a Széles utcán, az állami
népiskola pedellusa, Karmazsin úr fogadott be, míg lakásom
nem kerül. De előrebozsátotta, hogy ő csak helyet ad, kosz-
tot nem, mivel nagyon nehéz a beszerzés. Karmazsinné
asszony buzgón bólogatott. Kényszerhelyzetemben, termé-
szetesen, azonnal elfogadtam, áthurcoltam a Szent János
utcából a cókómókomat, és késő délután már el is utaztam
Olasziba.

Úgy estem be valósággal a saját eljegyzésemre! Azt hitték,
már meg se érkezem. El is halasztottuk egy nappal, hogy
rendbe szedjem s előbb jól kialudjam magam Zsófi néném
házában. November 5-én, Imre napján volt végül is az
eljegyzés. Rokonsággal kibővített, szűk családi körben. Oda-
jöttek Albisról Idesék és a testvéreim.

Idesék szörnyű dolgokat meséltek, mi megy végbe a falvak-
ban, a forradalom szent nevében. Nagykerekiben például a
földbirtokos hallotta, hogy mi folyik a környéken. Féltette a
kastélyát, parkját, gazdaságát, lovait, hintóját, raktárait.
Segítségért kuncsorgott, de az már nem jött sehonnan, se a
csendőrségtől, se a katonaságtól, se a jegyzőtől, se a szolgabí-
rótól. Örült mindenki, ha békén hagyták. Erre összehívatta
a számadóit, béreseit, kondásait, a tanyai cselédségét. Kiállt
elibük a tornácra, és gyújtó, lelkesítő, forradalmi beszédet
intézett hozzájuk. Hogy most már vége annak, ami eddig
volt. Vége a népnézásnak, szabad a cselédség, maga dönti
el a sorsát. Javasolta, hogy amiképp az országban történik
mindenfelé, alakítsák meg ők is a Katona- és Munkástaná-
csot, úgy, mint Oroszországban csinálják, vagy itt, a közel-
ben, Váradon. Az összeterelt nép lelkesen éljenzett, az ispán
javasolta is rögvést a forradalmi tanács elnökéül a földes-
urat, aki elvállalta. Kokárdákat szedett elő, sorra elébe járul-
tak a cselédjei, s ő felékesítette nemzeti kokárdával és a for-
radalom jelképeivel a mellüket. Himnuszt, Kossuth-nótát,
majd forradalmi dalokat énekeltetett velük, aztán ki-ki
öntudatosan visszatért – aki nem, azt visszaküldték – a
korábbi munkahelyére, tenni, amit évtizedek óta tettek, a
földesúr javára és hasznára, az ispán utasításai szerint.

– Így megy ez valahogy nálunk is! –
mondta Ides alig palástolt méreggel.
– Jó lenne, ha maradna időd hazajön-
ni, és egy kicsit fölrazni Szabó bátyá-
dékat, mert a szocialisták csak vitat-
koznak, kiösszák-e a földet, vagy ne
összák, közben nem történik az égvi-
lágón semmi.
– Hogyisne! – mondta Piroska, a
menyasszonyom. – Ippen azért jött
haza Imre, hogy a mások dolgába
verdesse az orrát!

A Szabó név említésére eszembe jutott
a zsebemben lapuló pesti levél, amit
majd Váradra visszatérve, azonnal
kézbesítenem kell. Arra hivatkozva,
hogy most már igazán egybetarto-
zunk, Piroska elcsalt sétálgatni a sző-
lőkbe, az elhagyott présházak környé-
kére. És – ne csodálkozzék az olvasóm,
mert így volt szó szerint! – valósággal
megezőszakolt. Addig nem hagyott
békén, amíg az eljövendő házasele-
tünkre föl nem vettem az előleget...

Másnap utaztam vissza Váradra,
azzal, hogy igyekszem esküvőnkig
valamiféle lakásmegoldást találni,
addig meg csak látogatjuk egymást,
ha Karmazsinéknak nem lesz ellene
kifogása. Mikor jelentkeztem a
főnöknél szolgálatra, az ajánlott leve-
lek felvételéhez osztott be. A pesti
levél még mindig ott lapult a zsebem-
ben. Mikor eszembe jutott, érdeklőd-
ni kezdtem a váradi kolléganőimtől,
hol dolgozik az a Szabóné Lia, akinek
én egy levelet hoztam Budapestről.
Elmagyarázták, hol találom.

Dolgomat emiatt se hagytam abba,
vártam az ebédidőt. Csak azt nem

tudtam, hol fogok ebédelni, mert szállásomon ugyan még volt valami az Érolasziból hozott, eljegyzési maradékételekből, de nálam, a hivatalban se harapnivaló, se pénz. Arra gondoltam: az ebédidő elég arra, hogy elrúccanjak Széles utcai szállásomra, és falatozzam ott valamit. Amint kiléptem a hivatal előcsarnokába, földbe gyökerezett a lábam. Tatár Ágnes jött velem szembe!

Ilyen csak regényekben van, ilyen véletlen! Ő is azonnal észrevett, azt is, hogy botra támaszkodva bicegek, ez kissé meghatotta, a hirtelen összetalálkozás is nem várt örömmel töltötte el. Könnyezve futottunk egymás karjaiba, majd hirtelen észbe kapva, hogy valaki megláthat bennünket, húzott kifelé az utcára, hogy ő úgyis megy ebédelni, kísérjem el, és váltsunk néhány szót. Valósággal megnémulva és lebegve lépkedtem, sántikáltam utána, kint az utcán ő is abba az irányba indult, amerre én: a Széles utca felé, végig az Ūri utcán: Kapkodva mondtuk el egymásnak, hogyan is kerülünk ide. Ő már fél éve dolgozott akkor a váradi postán, és albérletben lakott, az Ūri utcában. Kapcsolatunk elsorvadását nem akartam a boldog viszontlátás hangulatában rögtön szóba hozni, gondoltam, ha már egy helyen dolgozunk, több nap, mint kolbász... Amellett olyan kedves, meleg szeretettel mutatkozott irántam, annyira örült, hogy én is itt dolgozom, és hogy ezután minden nap újra láthatjuk egymást – nem is tudtam, vele kapcsolatos bánatomat hogyan és miképpen hozzam szóba.

Már éppen elválni készültünk, hogy ő az albérletébe, én meg a Széles utcai pedelluslakásra menjek ebédelni, azzal, hogy este, szolgálat után majd még beszélgetünk, és elmondja, hogy vele mi hogyan is történt, amióta megszakadt a kapcsolatunk, amikor eszembe jutott megint a kézbesítetlen levél.

– Ágnes! Nem ismer egy bizonyos Szabóné Liát, itt a főpostán?

– Ezt miért kérdezi? – nézett rám diónyira nőtt, gyönyörű szemekkel.

– Mert annak az asszonykának a férjével voltam én egyazon rokkantintézeti szálláson, hónapokon át, és ideutazásom előtt rám bízott egy szerinte nagyon fontos levelet, hogy feltétlenül adjam a felesége kezébe.

Ágnes elkomorult, szemét lesütötte, és sírással küszködve suttogetta:

– Imre, az én vagyok! Ez ma már a második hátborzongató véletlen! Egyik, hogy összetalálkoztunk, másik, hogy maga ővele, ott, együtt lakott!

– Maga Szabóné??? De hiszen maga nem is Lia!

– De igen! A második nevem Júlia! És ő így hívott, ezt szerette. Adja ide azt a levelet, nekem szól!

Retiküljéből iratot vett elő, s mutatta, hogy Szabó Gergelyné született Tatár Ágnes Júlia. Azt hittem, elszédülök! Kitört belőlem a zokogás. Átadtam neki a levelet, és szó nélkül otthagytam. Elsiettem a Széles utca felé.

„Katonatiszthez ment feleségül!” – mondták annak idején a szomszédai. Rosszul tudták. Szabó nem katonatiszt, csak altiszt. Egy műszerész. Magam is tudhattam volna, hogy egy K. u. K. katonatiszt nem veheti csak úgy feleségül a közismert szocialista műbútorasztalos lányát... Marha voltam, az maradtam. Jobb lenne meghalni. Pár napja eljegyeztem valakit, akit csak emberségből akarok elvenni, és itt van, a kezemet most engedte el, de bizonyos vagyok benne, hogy még sokat, nagyon sokat fogja szorongatni, régi nagy szerelmem, a drága Ágnes!...

(Folytatjuk)

*A szöveget gondozta és szerkesztette
SZILÁGYI ALADÁR*